

Nasjonal prøve i lesing

8.og 9. trinn

2020

Bokmål

Informasjon til eleven

I dag skal du ha en prøve i lesing. Prøvetiden er 90 minutter.

Prøven inneholder sju forskjellige tekster. Etter hver tekst kommer det noen oppgaver som du skal svare på.

Hvis du vil se oppgavene før du leser teksten, scroller du helt ned på siden, men husk at du må lese før du svarer. Noen ganger finner du svaret i teksten, andre ganger står ikke svaret direkte i teksten, og du må selv tenke ut hva som er riktig ut ifra det du har lest.

Lykke til!

Teksten nedenfor er hentet fra Junior-sidene i bladet *Historie* nr. 4 2018. Bruk teksten når du svarer på oppgavene.

Sauen som kunne fly

Mennesket har alltid drømt om å fly. Men i den første ballongferden var det en sau, en and og en hane som steg mot himmelen.

19. september 1783 var en stor folkemengde samlet utenfor det kongelige slott i Versailles. Fra tidlig om morgenen hadde nysgjerrige strømmet til slottshagen for å se noe ingen i verden hadde vært vitne til før: En luftballong som lettet fra bakken med levende passasjerer om bord.

Tre kanonskudd markerte det store øyeblikket. Da det tredje skuddet lød, ble ballongens fortøyninger kappet. Foran øynene på kong Ludvig

16. av Frankrike, dronning Marie Antoinette og titusener av andre tilskuere steg den blå ballongen mot himmelen.

I en kurv under ballongen hang de tre første vesenene i historien som fløy med et luftfartøy.

Hva hanen og anden het, vet vi ikke. Men vi vet at sauen bar navnet Montauciel – som betyr «Stig til himmels».

En luftig drøm

Tanken om å bygge en farkost som kunne fly, hadde opptatt vitenskapsmenn og ingeniører i århundrer, men først i 1770 ble det mer fart i sakene. Da begynte to franske brødre å gjøre eksperimenter med papirposer som de fylte med oppvarmet luft.

Joseph og Étienne Montgolfier var født i Annonay i det sørlige Frankrike, som sønner av en papirfabrikant. Begge var veldig opptatt av naturvitenskap. Det var en interesse de delte med mange i Europa på 1700-tallet, da stadig flere tvilte på om religion kunne forklare alle sammenhengene i naturen.

Joseph var den første av brødrene som ble bitt av flybasillen. I 1775 hoppet han ned fra taket på familiens hus med en hjemmelaget fallskjerm. Han laget også små papirballonger som han fylte med hydrogengass i håp om at de ville fly. Men han fant ingen metode som kunne hindre at gassen lekket ut av ballongene, og snart ga han opp eksperimentene.

Ideen skal ha slått ham en dag han satt foran peisen. En skjorte var hengt til tørk like ved ildstedet, og Joseph la merke til at varmen fikk den til å bule ut i ryggen. Han gikk ivrig i gang

Et hav av folk var møtt frem for å se en sau, en and og en hane bli de første tre vesenene i historien som fløy med et luftfartøy. Året var 1783.

med å lage små testballonger av silke og papir. Og ganske riktig, når han slapp varmluft inn i ballongene, steg de til værs. Sammen med Étienne konstruerte han en ubemannet kjempeballong som de sendte opp i hjembyen Annonay 4. juni 1783. Ballongen holdt seg i luften i ti minutter og landet to kilometer fra startstedet. Brødrene Montgolfier jublet, hoppende glade over at oppfinnelsen deres virket. De bestemte seg for at neste steg skulle være å sende opp en ballong med passasjerer i kurven.

Testpilotene

Ryktet om Joseph og Étienes eksperimenter nådde snart Paris. Da kong Ludvig fikk høre at de planla å sende opp en ballong med folk om bord, inviterte han dem til å gjøre det foran slottet i Versailles. Dermed kunne både kongen selv, dronning Marie Antoinette og hele det franske hoffet være vitne til begivenheten.

Men hvor lurt var det egentlig å sende mennesker til værs i en luftballong? Da brødrene fikk tenkt seg om, begynte de å tvile. Ingen hadde jo fløyet før, og man kunne ikke si sikkert om en menneskekropp ville tåle påkjenningen. Dessuten ville mannskapet være ille ute hvis ballongen skulle falle ned. Det tryggeste, mente de, var kanskje å la dyr være testpiloter på den første turen.

De tre pilotene ble ikke tilfeldig valgt. Anda kunne fly selv, og burde etter brødrenes mening tåle høyden. Hanen var en dårlig flyver, men tross alt en fugl, så utfallet var vanskeligere å forutsi. Aller mest spent var brødrene på hvordan sauene fra Montauciel ville klare seg. De regnet med at kroppen til en sau og et menneske fungerte noenlunde likt og ville takle høyden på omtrent samme måte.

Med «mannskapet» vel på plass i kurven kunne det historiske eksperimentet begynne.

Luffferden

Da ballongen med de tre dyrene steg mot himmelen, lød et brus av opphisselse fra folkehavet under. Mange hadde klatret opp på hustak for å se bedre. Andre sto sammentrengt i vinduer. Det var til og med noen som kastet seg på hesteryggen og satte av gårde etter ballongen.

Det er anslått at Montauciel og de to medpassasjerene hennes nådde en høyde på 460 meter. De holdt seg svevende i åtte minutter og tilbakela en strekning på litt over tre kilometer. De første menneskene som nådde fram til landingsstedet, så kurven ligge veltet på bakken. Ved siden av den fant de anda og hanen, litt forstumlet, men uten synlige skader. Et stykke bortenfor gikk Montauciel og gresset fredelig.

To måneder senere steg de første menneskene til værs med en av Montgolfier-brødrenes varmluftballonger. Kort tid etter lettet fysikeren Jacques Charles med den første hydrogenballongen. Luftfartens æra var begynt, og i årene som fulgte skulle ballongene stige som champagnebobler over Paris. Men de tre små testpilotene hadde fullført sitt kapittel i luftfartshistorien. Hvis anda og hanen noensinne fløy igjen, var det på sine egne vinger.

Kong Ludvig 16. var en god helper for Montgolfier-brødrene, men lite populær hos det franske folk.

Dronning Marie Antoinette adopterte Montauciel og gjorde henne til yndlings-sauen sin. Det sies at dronningen matet henne med godteri.

Noe å tenke på

Selv med farkoster var flyvning risikabelt i starten. Det første mennesket i verden som fløy, var Jean-François Pilâtre de Rozier (1754-1785), som lettet med en av Montgolfier-brødrenes ballonger den 21. november 1783. To år senere ble han luftfartens første dødsoffer da han styrtet med en ballong.

1 Forfatteren av denne teksten vil først og fremst ...

- A beskrive det franske kongehuset på 1700-tallet.
- B fortelle om en viktig begivenhet i luftfartens historie.
- C beskrive et mislykket eksperiment innen luftfart.
- D fortelle et eventyr om tre dyr som kunne fly.

2 Hvilken av disse setningene beskriver best den tiden brødrene Montgolfier levde i, ifølge teksten?

- A Flere begynte å interessere seg for naturvitenskapelige forklaringer.
- B Religion ble mye viktigere i samfunnet enn tidligere.
- C Folk var veldig glad i kongen og trodde på alt han sa.
- D Mange sluttet å tro på både religion og vitenskap.

3 I avsnittet «En luftig drøm» står det at Joseph ble «bitt av flybasillen». Dette betyr at ...

- A han skadet seg under et eksperiment med fallskjerm.
- B han var den første i verden som fløy.
- C han ble veldig opptatt av å kunne fly.
- D han ble syk på en av flyturene sine.

4 Hva er grunnen til at luftballonger som bare er laget av papir, ikke fungerer så godt, ifølge teksten?

- A Papir tar lett fyr.
- B Papir er ikke tett nok.
- C Papir er vanskelig å forme.
- D Papir går lett i stykker.

5 Når ble den første ballongferden med et menneske om bord gjennomført? Skriv dato og årstall.

.....

6 Hva handler avsnittet «En luftig drøm» om?

- A hendelser som ledet fram til ballongferden i Versailles i 1783
- B det som skjedde under ballongferden i Versailles i 1783
- C luftfartens utvikling i årene etter ballongferden i Versailles i 1783
- D hvordan folk reagerte da de så ballongferden i Versailles i 1783

7 Hva ville brødrene Montgolfier først og fremst finne ut ved å gjennomføre ballongferden i Versailles?

- A hvor mange dyr en luftballong kunne klare å løfte
- B hvordan en sau reagerte på å bli løftet høyt opp i lufta
- C hvilket stoff som egnet seg best til å lage en luftballong av
- D hvor høyt en luftballong klarte å heve en sau over bakken

Denne teksten er hentet fra romanen *Tante Ulrikkes vei* av Zeshan Shakar. Bruk teksten når du svarer på oppgavene.

Romanen «*Tante Ulrikkes vei*» handler om de to guttene Jamal og Mohammed, som vokser opp på Stovner i Oslo på 2000-tallet. I dette utdraget møter vi Mohammed som går på Bredtvet videregående skole.

Det er egentlig mange gamle lærere på Bredtvet, når jeg tenker meg om. Trude, mattelærer og klasseforstanderen min. Veldig streng, med lange blomstrete kjoler og bluser kneppa pent rundt den hengende huden på halsen. Hun ligner veldig på Hyacinth Bucket, og skriver så hardt på tavla at krittet knekker. Og Edvard, som jeg hadde i naturfag i fjor. Tynn, med sølvfarga hår som er pent gredd i sideskill, som mennene i de Hollywood-filmene fra 60-tallet som går på tv i jula. Han er glad i historier, han også. Han snakka ofte om skolen, sånn det var lenge før noen av oss var der, lenge før miljøarbeiderne ble ansatt. Han kalte skolen gymnaset, og han snakka om stafettlaget fra 1987 som hadde vunnet et eller annet mesterskap på vanvittige 37:05, om den nesten ubrukte tennisbanen utenfor, hvor en norgesmester hadde spilt, de gamle kollegene, de beste i by'n og alle de tusenvis av artiumene de hadde stått bak. Folk gjespa mye i timene hans.

Vi fungerte ikke helt. Eller, én prøve fungerte ikke. Den første vi hadde. Den var vanskelig. Reaksjonsligninger. Plusse sammen ulike kjemiske formler for å danne nye. Bokstaver og tall i formlene skulle reagere med hverandre, men det sto aldri helt klart for meg hvordan, og det irriterte meg. Jeg pugga de vanligste kombinasjonene som sto i læreboka, og på prøven klarte jeg meg helt greit.

Uka etter kom Edvard inn med skinnmappe over skulderen og en tjukk bunke papirer under armen.

«Det her er prøvene», sa han, som om noen kunne misforstått. «Mye bra, mye bra. Flere her som kan være fornøyde.»

Han fukta tuppen på pekefingeren med leppene og bladde gjennom bunken. To prøver ble trukket ut. Han holdt dem opp mot oss.

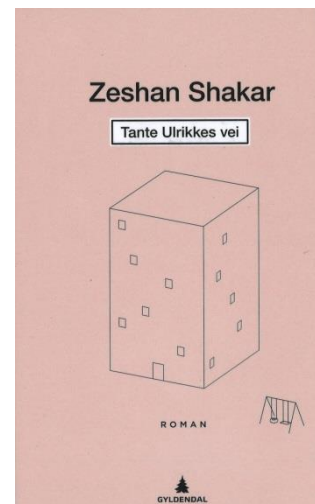
«To stykker imponerte meg virkelig. Linn.» En syltynn jente med midtskill og hår ned til rumpa for opp og ropte «yes!», så for hun ned igjen og holdt seg for munnen.

«Og Mohammed.» Jeg skvatt av mitt eget navn, ikke over å være blant de beste, men jeg gjorde så lite ut av meg, bakerst og helt til siden i klasserommet, med et navn som bare ble brukt i oppropet. Nå så alle på meg. Som de gjorde på barneskolen, beundrende, så det kribla stolt i meg til langt ut i friminuttet. På ungdomsskolen, en eller annen gang i 8. klasse, gikk det over i noe hånlig som gjorde meg litt flau, men ganske innbitt.

«Olø. Skolelys jo», sa en stemme, jeg tror det var Modassar. Et par andre lo. Edvard hadde begynt å bevege seg rundt. Det smalt i pulten da han slapp prøvene ned.

«Bra jobba», gjentok han da han kom til meg, så forsvant han videre mellom pultene. Jeg bladde rett til siste side, så sikker på å finne 6-tallet at jeg sjekka hver eneste side flere ganger før jeg forsto at det som sto på den bakerste var riktig.

5 minus.

«Hva fikk du a?» Modassar igjen. Jeg svarte ikke. Jeg hørte han ikke ordentlig. Ikke Edvard heller. Resten av timen satt jeg og tenkte på fem minus. På virkelig imponerende fem minus. Da timen var over, ble jeg sittende til alle de andre hadde gått ut.

Edvard var i ferd med å pakke sammen skinnmappa da jeg gikk opp til han.

«Skal du ikke ut?» spurte han uten å se på meg. Jeg svarte han ikke.

«Hvorfor fikk jeg fem minus?»

«Fordi det var en god besvarelse.» Han kikka overraska opp på meg.

«Hvorfor ga du meg fem minus og sa det var imponerende?» Stemmen min skalv.

«En fem minus er en god karakter.» Edvard strøk en hånd gjennom det sølvgrå håret. En lokk falt ned mot panna. Han lot den henge.

«Hva er imponerende med en fem minus?» Jeg hevet stemmen. Den skalv enda mer. Hele jeg skalv.

Edvard så paff ut. «Nå må du slappe litt av, tror jeg. Altså, du har ikke sett særlig interessert ut, så ærlig talt tenkte jeg at du var en av dem som ...»

«Du vet ingenting om meg, ok!?» Jeg skreik. Han skulle til å si noe, men jeg skalv så mye at jeg ikke klarte å stå stille lenger, og storma ut.

«Olø, skolelyset klikka jo. Hørte dere elle?» Jeg hadde lyst til å skrike til Modassar også, men jeg hadde ikke flere skrik i meg. Jeg hadde nok med å holde nede klumpen som vokste i halsen.

Edvard og jeg snakka ikke mer om den prøven. Neste gang vi møttes, hilste han, lot blikket hvile litt på meg, men sa ikke noe. Prøven etter fikk jeg en sekser. Jeg tror det var fortjent. Jeg endte med en sekser i naturfag på karakterkortet også. I år har jeg han ikke i noen fag, men han pleier å smile og klappe meg på skulderen når vi passerer hverandre i gangen.

8 Hva synes elevene om lærer Edwards fortellinger fra gamle dager?

- A De synes fortellingene er kjedelige.
- B De er imponerte over hvor flinke elevene var før.
- C De synes det er spennende å høre om hvordan det var på skolen før i tiden.
- D De blir irriterte over å høre skryt fra en gammel mann.

9 Hvorfor skvetter Mohammed da han hører sitt eget navn?

- A Han tror han har gjort det dårlig på prøven.
- B Han er ikke forberedt på å få oppmerksomhet.
- C Han synes det er overraskende at han er blant de beste.
- D Han tror læreren har opprop som på barneskolen.

10 Hva synes Mohammed er den viktigste forskjellen mellom å gå på barneskolen og ungdomsskolen?

- A På barneskolen er elevene mye mer barnslige.
- B På ungdomsskolen får elevene karakterer.
- C På barneskolen er det positivt å være flink.
- D På ungdomsskolen er lærerne strengere.

11 Når Mohammed får fem minus på prøven, blir han ...

- A sint.
- B flau.
- C stolt.
- D glad.

12 I det siste avsnittet står det: «Prøven etter fikk jeg en sekser. Jeg tror det var fortjent.» Hvorfor er Mohammed usikker på om sekseren er fortjent?

- A fordi han fikk bare fem minus på den forrige prøven
- B fordi han tror læreren vet at han ikke har jobbet så mye med faget
- C fordi han luret på om læreren ga han en sekser for å unngå mer bråk
- D fordi han følte at han gjorde det dårlig på prøven

13 Hva ville læreren sannsynligvis ha sagt til Mohammed hvis han hadde fullført setningen: «Så ærlig talt tenkte jeg at du var en av dem som ...»?

.....

.....

Denne teksten ble publisert på *nrk.no* i august 2018. Bruk teksten når du svarer på oppgavene.

Rik møter fattig

Bilder tatt fra luften viser hvor tett på hverandre fattige og rike bor i store deler av verden. Ingenting viser bedre hvor enorme forskjellene er.

– De bildene som jeg føler har kraftigst virkning, er de som er tatt rett ovenfra, og som viser de tydelige grensene mellom rik og fattig, sier Miller. Her fra Mumbai i India.

At det er store sosiale forskjeller i verden er ingen hemmelighet. Men det er sjelden disse kontrastene blir tatt slik på kornet som fotograf Johnny Miller har klart med sitt prosjekt «Unequal Scenes», eller «Ulike scener» oversatt til norsk.

En skulle tro at bildene er redigert. To bilder tatt fra luften på to helt forskjellige steder i verden og deretter plassert ved siden av hverandre i Photoshop – delt av en rett linje i perfekt asymmetri. Men de sterke kontrastene er reelle og ikke redigert. Over hele verden møtes rike og fattige, og i enkelte tilfeller er møtet så kontant at det bare er et gjerde eller en gate som skiller. Bildene som dronfefotograf Johnny Miller har tatt, viser disse møtene i Sør-Afrika, Kenya, Mexico og til og med USA.

Miller bestemte seg for å ta fatt på prosjektet «Unequal Scenes» da han flyttet til Sør-Afrika for seks år siden. NRK møtte Miller i Cape Town høsten 2017.

Omringet av blikkskur

– Fra det øyeblikket du lander i Cape Town, er du omringet av skur, forteller han.
– Bokstavelig talt. Blikkskur omringer flyplassen, og du må kjøre i rundt ti minutter forbi disse før du kommer til de mer velstående forstedene, der mer privilegerte mennesker bor.

Fotografen forteller at han selv er et av de privilegerte menneskene, og at det er slik det er i Sør-Afrika og mange deler av verden.

– Men jeg synes ikke det er i orden. For å sitere tidligere president i USA, Barack Obama, så tror jeg at ulikhet er den største utfordringen i vår tid, sier han.

I enkelte av bildene til Miller er kontrastene så sterke at man skulle tro at det dreier seg om to forskjellige fotografier. Her fra Mexico City.

Lange undersøkelser

Han tenkte over hvor lett det var å bli vant til dette skarpe og tydelige skillet mellom rik og fattig i Cape Town, altså å akseptere ulikheten. Så han bestemte seg for å ta med seg dronen sin og dokumentere problemet.

– Og forandre folks perspektiv – bokstavelig talt. En dag i april 2016 gjorde jeg det, og prosjektet ble født, sier Miller.

Han bruker lang tid og mange verktøy for å finne det perfekte stedet å fotografere – innbyggertall, kart, nyhetsreportasjer og vanlige folk som han prater med.

– Når jeg har funnet områdene jeg ønsker å fotografere, visualiserer jeg dem på Google Earth og forsøker å kartlegge en rute for flygingen. Dette inkluderer å ta hensyn til lover om luftfart, luftsikkerhet, personlig sikkerhet, batteritid, vær, rekkevidde, vinkel, tid på døgnet og mange andre faktorer, forteller dron fotografen.

– Folk kan se seg selv reflektert i bildene

Siden har dron fotografen vært vitne til at prosjektet har tatt av ordentlig, både bokstavelig og billedlig talt. Prosjektet har fått internasjonal anerkjennelse og priser, og det er blitt omtalt i en rekke store medier.

– De bildene som jeg føler har kraftigst virkning, er de som er tatt rett ovenfra og som viser de tydelige grensene mellom rik og fattig, sier han.

Det kan være et gjerde, en vei eller våtmark. På hver side av disse skillelinjene er kontrastene store. Små skur eller fattigslike hus på den ene siden og store hus eller herregårder på den andre.

– Disse bildene virker sterkt inn på folk. Jeg tror de gjør ulikhet relevant – folk kan se seg selv reflektert i bildene, og det er forstyrrende, sier Miller.

14 Hva er spesielt med fotograf Johnny Millers bilder?

- A De er satt sammen av bilder fra ulike deler av verden.
- B Det ser ut som om de er tatt på to forskjellige steder.
- C De er hentet fra Google Earth.
- D De er tatt fra lufta og satt sammen i Photoshop.

15 Hva vil Johnny Miller oppnå med foto-prosjektet sitt?

- A Han vil få folk til å tenke over hvor urettferdig verden er.
- B Han vil vise hvordan samfunnet har forandret seg.
- C Han vil endre folks syn på fattige mennesker.
- D Han vil få rike mennesker til å redusere forbruket sitt.

16 Johnny Miller ble inspirert til å begynne med foto-prosjektet da ...

- A han opplevde å bli urettferdig behandlet.
- B han møtte Barack Obama i Sør-Afrika.
- C han så flyfoto fra ulike deler av verden.
- D han innså at folk var likegyldige til urettferdighet.

17 Hvordan kommer det fram at «Ulike scener» er et vellykket prosjekt?

- A Prosjektet har fått stor oppmerksomhet.
- B Prosjektet har blitt omtalt av Barack Obama.
- C Prosjektet har inspirert andre fotografer.
- D Prosjektet har gitt nytt håp til fattige mennesker.

18 I det andre avsnittet står det i hvilke land Johnny Miller har tatt bilder. Hva kan være grunnen til at det står «til og med» foran USA?

- A USA er det siste landet Miller har tatt bilder i.
- B Journalisten vil markere at det er overraskende store forskjeller i USA.
- C Journalisten synes det er overraskende at USA er et så fattig land.
- D Det er langt fra USA til de andre landene som er med i prosjektet.

19 Hva kan være en grunn til at Johnny Millers bilder gjør så sterkt inntrykk på folk?

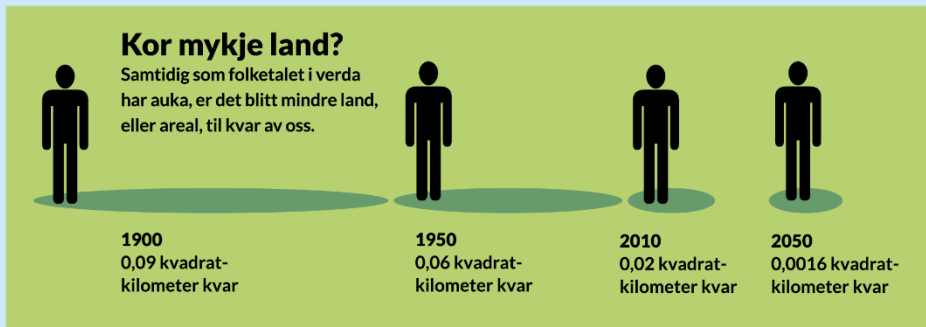
.....

.....

Teksten nedenfor er hentet fra boka *The World in Infographics* av Jon Richards og Ed Simkins. Bruk teksten når du svarer på oppgavene.

Fleire og fleire menneske

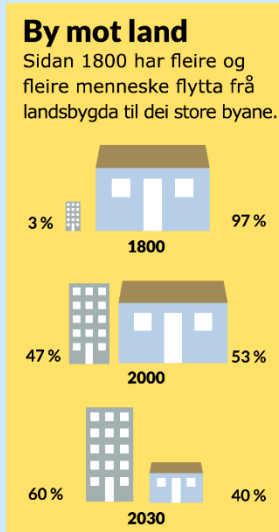
Betre kosthald og betre helsetenester har i dei siste hundre åra gjort at mange menneske lever lenger og færre dør unge. Dette har ført til at veksten i folketalet i verda har eksplodert.

FOLKETALET I VERDA AUKAR MED

74 000 000

KVART ÅR

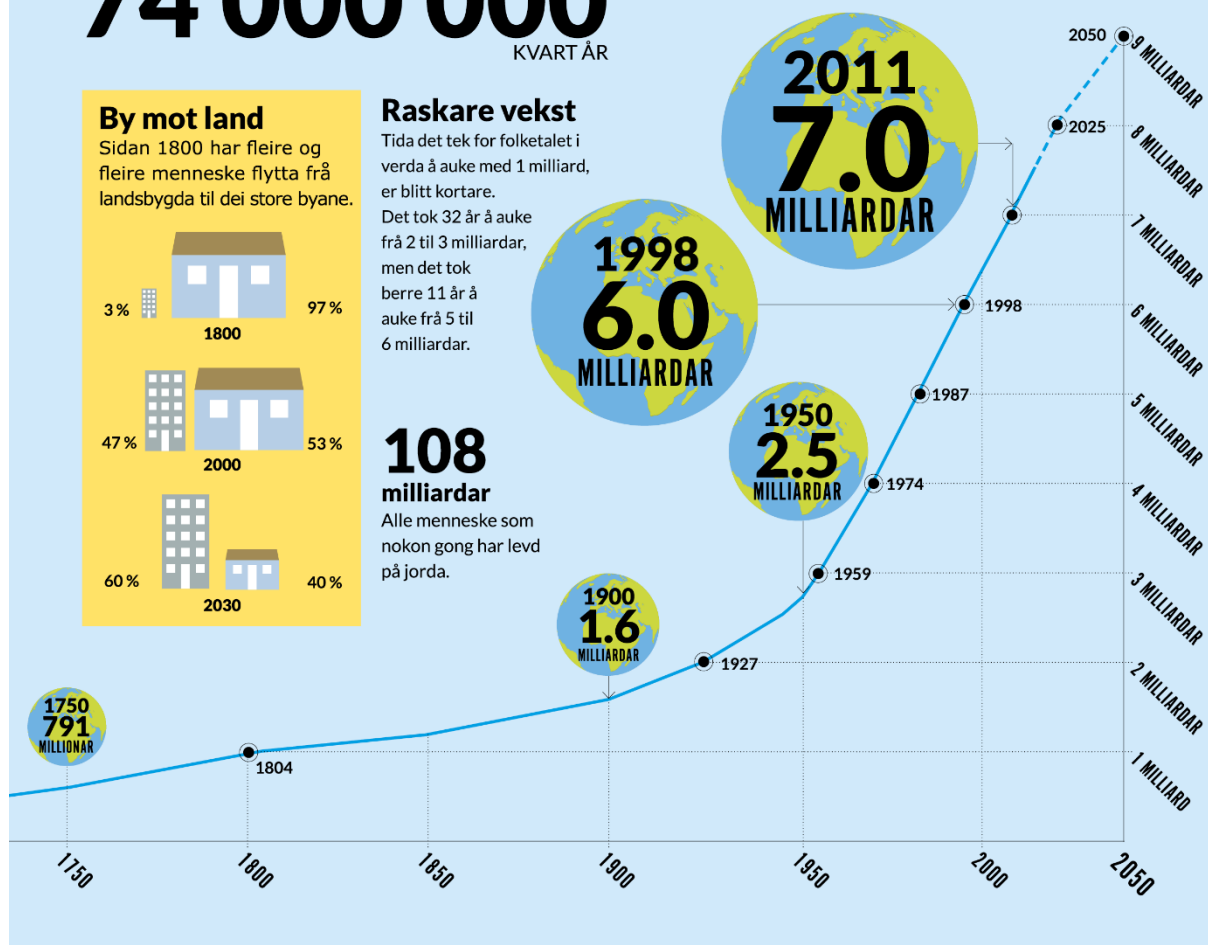

Raskare vekst

Tida det tek for folketalet i verda å auke med 1 milliard, er blitt kortare. Det tok 32 år å auke frå 2 til 3 milliardar, men det tok berre 11 år å auke frå 5 til 6 milliardar.

108 milliardar

Alle menneske som nokon gong har levd på jorda.

20 Hva er et viktig poeng i denne teksten?

- A at det fortsatt er plass til mange flere mennesker på jorda
- B at folketallet i verden har økt voldsomt siden tidlig på 1900-tallet
- C at verdens befolkning øker fordi mange bosetter seg i byer
- D at flere mennesker vil bosette seg på landet i framtiden

21 Hva er de TO viktigste årsakene til den store befolkningsveksten i verden de siste hundre årene, ifølge teksten?

.....

.....

22 Hvor stor var verdens befolkning i år 1850, ifølge grafen?

- A 1 milliard
- B 1,2 milliarder
- C 1,8 milliarder
- D 2,5 milliarder

23 Vi kan ikke være sikre på at det blir 9 milliarder mennesker i verden i 2050. Hvordan vises dette i grafen?

.....

.....

24 Hva er hovedpoenget i den gule tekstboksen?

- A at hus har endret størrelse de siste to hundre årene
- B at det er flere blokker i byen enn på landsbygda
- C at det før var flere mennesker som bodde på landsbygda
- D at hver person har mindre plass nå enn tidligere

25 I hvilken periode økte verdens befolkning mest?

- A 1800–1850
- B 1850–1900
- C 1900–1950
- D 1950–2000

Tekstene nedenfor handler om tomatproduksjon i Italia. Tekst 1 er et utdrag fra en artikkel hentet fra *nrk.no* i oktober 2017. Tekst 2 er en annonse som stod på trykk i magasinet *National Geographic* i 2018. Bruk tekstene når du svarer på oppgavene.

Tekst 1:

Importerte «slave»-tomater til Norge

Tomatprodusentene Tomo og CanCan Italia har kjøpt tomater fra en gård italienske myndigheter mener har utnyttet afrikanske migranter.

En tomatplukker på en plantasje i Puglia sør i Italia. Tomatbøndene i dette området får kraftig kritikk av italienske myndigheter for å ha utnyttet arbeiderne. FOTO: INITIATIV FOR ETISK HANDEL (IEH)

Gettoer, luselønninger, manglende arbeidskontrakter og ikke tilgang til vann i stekende varme. De forferdelige forholdene på enkelte av de italienske tomatplantasjene har vært kjent lenge. Men fram til nå har det vært en godt bevart hemmelighet hvem som har kjøpt disse tomatene.

Dokumenter NRK har fått tilgang til, viser at de to store tomatprodusentene Tomo og CanCan Italia har handlet med en plantasje der italienske myndigheter beskriver arbeidsforholdene som slavelignende. Omtrent alle arbeidslover brytes, og lønningene er minimale.

– Ja, Tomo kjøpte tomater fra denne plantasjen, sier Ugo Peruch, sjef for Tomos landbruksavdeling, til NRK.

Tomo bekrefter også overfor NRK at de eksporterte 430 000 bokser med tomater til Norge fra produksjonsanlegget sitt i Fiordagosto i 2015 og 300 000 bokser i 2016. Anlegget fikk tomatene sine blant annet fra denne plantasjen. Og på denne tiden ble 92 prosent av all innhøsting foretatt manuelt av arbeidere på jordene, og ikke av maskiner.

Tekst 2:

Fra Puglia i sør til Emilia-Romagna nord i Italia har tomater lenge tronet øverst på listen over landets smakfulle eksportvarer. Med over fem millioner tonn ferske tomater hvert år gjør det Italia til verdens tredje største produsent av bearbejdede tomatprodukter.

Noen utfordringer til tross – tomatbransjen er i endring. I 2016 vedtok italienske myndigheter en ny lov for å sikre arbeidernes rettigheter. Også produsentene gjør tiltak for å forebygge dårlige arbeidsforhold. Men problemene i tomatbransjen blir ikke løst over natta.

Allerede i 2015, før den nye loven i Italia trådte i kraft, innførte Tomo strenge kontroller som skal sørge for at selskapet følger alle lover og forpliktelser.

Tomo har allerede gått over til 100 % mekanisk høsting av tomater, i tett samarbeid med tomatbøndene, for å unngå at kriminelle nettverk utnytter sesongarbeidere.

Tomo praktiserer strenge etiske regler og belønner bønder som viser særlig god etisk praksis. I tillegg har Tomo årlige kontrakter med tomatbønder og stiller strenge krav til relevant dokumentasjon for å unngå gråsoner med tanke på sosiale og etiske krav.

Ved å velge nøye utvalgte merker og leverandører er det faktisk mulig å nyte kvalitetstomater med god samvittighet.

Familiebedriften Tomo produserer italienske tomatklassikere som *Finhakkede tomater*, *Hele flådde tomater*, *Passerte tomater* og *Tomatpuré dobbeltkonsentrert*, og disse produktene har blitt en uunnværlig ingrediens på norske middagsbord.

26 Hovedhensikten med tekst 1 er å informere om ...

- A at tomater i norske butikker er av svært dårlig kvalitet.
- B at Norge importerer tomater fra land der myndighetene undertrykker befolkningen.
- C at nordmenn kan ha kjøpt tomater som er høstet under dårlige arbeidsforhold.
- D at tomater i Italia høstes uten bruk av maskiner.

27 Hvordan kan NRK vite hvem som har handlet med en tomatplantasje der arbeiderne blir utnyttet?

- A NRK har lest dokumenter som viser hvem som har kjøpt tomater fra plantasjen.
- B NRK har snakket med tomatbøndene som eier plantasjen.
- C NRK har observert hvilke produsenter som har hentet tomater på plantasjen.
- D NRK har snakket med afrikanske migranter som arbeider ved plantasjen.

28 Tekst 2 har overskriften «Tomatbransjen på rett spor». Hva slags type tekst er dette?

- A en nyhetsartikkel
- B et debattinnlegg
- C en reisereportasje
- D en reklame

29 Med overskriften «Tomatbransjen på rett spor» ønsker de som har skrevet tekst 2, å få fram at ...

- A flere kommer til å få tilgang til tomatprodukter fra Tomo i framtiden.
- B Italia er på vei til å bli verdens største tomatprodusent.
- C kvaliteten på tomatproduktene fra Tomo har blitt bedre.
- D tomatbransjen i Italia behandler nå arbeiderne sine bedre enn de gjorde før.

30 En elev som har lest tekst 2, sier: «Vi kan ikke stole på det som står om tomatbransjen i Italia i denne teksten.» Hvordan kan eleven begrunne denne påstanden?

.....

.....

31 Hvilken av disse setningene beskriver best forholdet mellom tekst 1 og tekst 2?

- A Tekst 1 støtter informasjonen som kommer fram i tekst 2.
- B Begge tekstene er kritiske til arbeidsforholdene i tomatbransjen.
- C Begge tekstene oppfordrer forbrukere til å kjøpe italienske tomater.
- D Tekst 2 svarer på kritikken som kommer fram i tekst 1.

Teksten nedenfor er et utdrag fra en artikkel i det samiske ungdomsmagasinet Š og er skrevet av Risten Biret Elle Eira. Teksten er oversatt fra samisk. Bruk teksten når du svarer på oppgavene.

KOFTEMOTE

Noen må alltid være først ute og lede andre for at nye trender skal oppstå. Det er kanskje akkurat det 15-årige Máhtte Kuhmunen gjør med sin fargerike lettkoft.

Máhtte Kuhmunen
Fra: Sudjavárri
Alder: 15 år

Vi møter Máhtte i Kautokeino hvor han er på besøk for å feire bryllup. Han er kledd i en veldig spesiell og iøynefallende lettkoft, som søsteren Merethe Kuhmunen har sydd til han.

– Er det artig å pynte seg med en kofta som ingen andre har maken til?

– Det er veldig morsomt. Jeg er i alle fall den første hjemme i Sudjavárri som har en slik kofta.

– Hva betyr kofta for deg?

– Jeg føler meg som same når jeg går med kofta. Kofta styrker min samiske identitet på en måte.

– Kunne du ha tenkt deg å ha en lettkoft til?

– Ja, men bare hvis noen syr den til meg. Jeg kan lage litt duodji¹, men jeg syr ikke selv, smiler han.

¹ Samisk håndarbeid

Samedrakt, samekoft eller bare **koft** er norske navn på den samiske folkedrakten.

Form, farge og mønster på kofta og lue varierer stort fra distrikt til distrikt, og til en viss grad følger draktvariantene de samiske dialektene.

Kilde: Wikipedia

– Følger du med på koftetrendene?

– Vel, litt ja. Jeg finner mye inspirasjon på nettet.

Naima Khan Nergård liker også å følge de nyeste koftetrendene.

Tysfjord- og Gällivare-jenta Naima sydde denne kofta sammen med moren sin for tre år siden. Dette er den tredje kofta hun har sydd. Men hun sier hun har fått mye hjelp.

– Hva betyr kofta for deg?

– Den er en identitetsmarkør, som forteller hvor slekta di kommer fra. Den er også en del av meg, for jeg er oppvokst med kofta og er vant til å pynte meg med den når det passer seg.

– Hvorfor tror du at sommerkofta har vært «i vinden» de siste årene?

– Med sommerkofta kan du fjerne noen detaljer. Den er lett som en kjole, og det er også bra at man ikke behøver å bruke sjal til kofta. Den er lett å kle på seg, og samtidig vakker.

– Hva passer best eller hva liker du best å bruke til sommerkofta?

– Vans-sko, sier Naima øyeblikkelig.

– Det virker som det er flere fra det lulesamiske området som har tatt sommerkofta i bruk igjen de siste årene. Stemmer det?

– Det ser sånn ut, synes jeg. Det er flere og flere som har tatt den i bruk, spesielt jenter.

– Følger du koftetrender?

– Ja, det må jeg innrømme at jeg gjør, ler Naima. Denne kofta sydde jeg da jeg oppdaget at folk hadde begynt å sy kofter med blomsterstoff. Da er jeg jo selv en del av denne trenden, siden jeg sydde en slik en. Det er spennende å modernisere kofta og se hvordan andre syr koftene sine.

– Synes du det er viktig å følge tradisjonelle koftemønstre også når man syr sommerkofte, eller synes du at man da er friere til å eksperimentere som man selv vil?

– Veeel ... Jeg synes at det er viktig at grunnformen består, selv om det bare er en sommerkofta. Jeg kan for eksempel ikke hente inspirasjon fra Karasjok-kofta. Det blir feil. Det er viktig at man ser hvilket område man er fra, men fargene kan man blande. Man må ha det tradisjonelle i tankene, men man kan jo legge til nye detaljer.

Naima Khan Nergård
Fra: Tysfjord og Gällivare
Alder: 21 år

32 Hvorfor har Máhtte pyntet seg med den fargerike kofta si?

- A Han skal confirmere seg.
- B Han skal i bryllup.
- C Han er på en fest for ungdom.
- D Han er på en ungdomsleir.

33 Fra hvilket samisk område kommer Naima?

- A fra lulesamisk område
- B fra nordsamisk område
- C fra sørsamisk område
- D fra østsamisk område

34 Hva er spesielt med den siste koftemoten, ifølge Naima?

- A Koftene lages etter samme mønster i alle de samiske områdene.
- B Koftene følger de tradisjonelle koftemønstrene.
- C Koftene er dekorert med søljer.
- D Koftene er laget av blomsterstoff.

35 Hvorfor vil ikke Naima la seg inspirere av Karasjok-kofta når hun syr sine egne sommerkofter?

- A Hun synes Karasjok-kofta har for mange detaljer.
- B Hun liker ikke fasongen på kofter fra Karasjok.
- C Hun har ingen tilknytning til Karasjok.
- D Hun synes Karasjok-kofta er for tradisjonell.

36 Hva er *duodji*?

- A kofte
- B håndarbeid
- C mønster
- D mote

37 Samer har tradisjon for å pynte seg med kofte. Hvilken annen grunn oppgir både Máhtte og Naima for at de liker å følge den nye koftemoten?

.....

.....

Teksten og kommentarene nedenfor er hentet fra *Si ;D*, som er en debattsider for ungdom i avisa *Aftenposten*. Bruk teksten når du svarer på oppgavene.

Jeg var klart dårligst i langrenn, men hadde det innmari gøy. Respekter det!

Hilsen fra en av de taperne dere helst ikke vil ha i nærheten av de medaljevinnende ungene deres.

Det er godt mulig at ungen din er best i sin idrett, eller at du skjemmer bort ungen din med det beste utstyret. Det er godt mulig at du tvinger ungen din på trening, lager den riktige maten eller oppnår enormt mye glede gjennom dine barns prestasjoner. Men er det mulig at dere kan ha litt sympati og respekt for oss som driver med idrett fordi det er gøy?

Trist hvis venner splittes

I løpet av mitt siste år som aktiv langrennsløper slo jeg som oftest bare et fåtall andre jenter: De som ikke møtte opp, eller de som brøt rennet av varierende årsaker. Jeg var klart dårligst på nesten hver eneste trening. Likevel syntes jeg det var innmari gøy å drive med langrenn! For langrenn var først og fremst en sosial arena, et godt nettverk, noe å drive med.

Det er veldig trist hvis slike vennskap blir ødelagt av tall, splittet av konkurransen.

Og det er greit nok at vi tillater konkurranse i ungdomsidrett, det må på et eller annet tidspunkt være lov å bli god i noe, men bredden i norsk idrett må ikke forsvinne.

En 13-årsgrense?

Et stafettlag med langrennsløpere bør ikke toppes med de beste for tidlig. Det er ingen som ønsker å ta ansvar for at dette skjer, de topper fordi alle andre gjør det. Jeg tror en grense på 13 år er en god grense for å skape bredden vi ønsker i norsk barneidrett.

Så ja, fra en av de taperne dere helst ikke vil ha i nærheten av de medaljevinnende ungene deres: Vær så snill og respekter at noen bare er der for å ha det gøy!

Stine (14)

Kommentarer:

Thomas

Flott at du sier ifra! Norsk idrett går glipp av masse talent ved at barneidretten toppes tidlig. Og det er mange som når verdenstoppen i sin idrett, som ikke var «best» da de var i den tidlige ungdomsfasen. Zlatan, en av verdens beste fotballspillere gjennom mange år, forteller at han ble betraktet som «et håpløst tilfelle» som knapt fikk spilletid før han var 16–17 år gammel. Det å drive med idrett har dessuten en helsebringende effekt. Og gleden ved å være aktiv sammen med andre bør ikke være bare for de få som faktisk lykkes med å bli toppidrettsutøvere.

Inger

Velkommen blant turskiløperne! Du kan fortsette med å gå på ski i minst seksti år til. Uten en eneste konkurranse! Greit å slippe idretten, og nyte naturen i stedet. Det er mye bedre.

Sven

Du har min sympati, men går det ikke an å få til begge deler? Jeg forstår ikke helt hvordan et toppet stafettlag gjør det vanskeligere for de andre løperne. Kan de ikke bare stille med flere lag? Er det ikke bedre for en dårlig utøver som elsker idretten, å stille på lag med andre på samme nivå?

Kjetil

De beste spillerne på et årstrinn bør kunne settes sammen på ett lag, og spille mot andre lag satt sammen av de beste eller mot eldre lag. Jeg leste et sted at «skigleden starter med ferdighet». Det er det samme i fotball. Hvis man ikke får til noe, mister man gleden. Det er moro å bli god i noe. Det virker som om vi i Norge har vanskelig for å forstå dette.

38 Stine har skrevet dette leserinnlegget for å ...

- A argumentere for at idrettstalenter bør få være på egne lag.
- B advare mot å presse barn til å drive idrett.
- C advare mot topping i barneidretten.
- D oppfordre barn til å starte tidlig med organisert idrett.

39 Hvem ønsker Stine først og fremst å nå fram til?

.....

40 I avsnittet «En 13-årsgrense?» argumenterer Stine for at ...

- A man bør være 13 år før man begynner med idrett.
- B topping i idretten bør begynne etter at utøverne har fylt 13 år.
- C idrettslag bør toppe lagene før utøverne fyller 13 år.
- D mange bør slutte med idrett før de blir 13 år.

41 Hva gjør Stine for å overbevise leserne?

- A Hun viser til idrettsstjerner som er enige med henne.
- B Hun viser til idrettens eget regelverk.
- C Hun viser til aktuell forskning.
- D Hun viser til egne erfaringer.

42 Hvorfor nevner Thomas fotballspilleren Zlatan i sin kommentar?

- A Han påpeker at det er lite motiverende å trene med utøvere som er på et høyere nivå.
- B Han viser at tidlig topping av lag kan få fram dyktige utøvere.
- C Han gir et eksempel på at det er viktig å få nok spilletid i tidlig alder.
- D Han gir et eksempel på en utøver som ble god sent i ungdomsårene.

43 Sett kryss for hvem som mener hva.

	Thomas	Inger	Sven	Kjetil
Skal man bli god i noe, må de flinkeste utøverne få konkurrere mot hverandre.				
Mindre gode utøvere får det bedre hvis de konkurrerer mot de som er på samme nivå.				
Topper man lagene for tidlig, kan man miste mange talenter.				